

Yttrande från Europeiska regionkommittén – Regionernas och städernas erfarenheter och lärdomar av covid-19-krisen

(2021/C 300/09)

Föredragande: Joke SCHAUVLIEGE (BE-EPP), vice talman, Flamländska parlamentet

POLITISKA REKOMMENDATIONER

EUROPEISKA REGIONKOMMITTÉNS STÅNDPUNKT

Inledande kommentarer

1. Covid-19-hälsokrisen har krävt storskaliga och omfattande insatser, med beaktande av inte bara nationella utan också internationella och gränsöverskridande situationer samt lokala och regionala behov.
2. Kommittén bekräftar sitt åtagande att föra ett nära samarbete med europeiska städer och regioner och deras nätverk, medlemsstater, EU-institutioner och internationella organisationer för att kartlägga lärdomarna av hanteringen av covid-19-krisen och återhämtningen på alla förvaltningsnivåer i syfte att förbättra EU:s insatskapacitet vid framtida pandemier och andra typer av kriser.
3. De lokala och regionala myndigheternas roll får inte underskattas i detta fall. Dessa myndigheter har fördelen att befinna sig nära medborgarna, vilket gör att de förstår lokala behov, och är också de första som måste vidta åtgärder. Dessutom spelar olika former av civilsamhällesengagemang en mycket viktig roll för att säkerställa kontakten med medborgarna och tillhandahålla dem tjänster.
4. Kommittén påpekar att 19 av de 27 medlemsstaterna tilldelar de lokala och regionala myndigheterna det huvudsakliga och/eller exklusiva ansvaret för folkhälsan.
5. De lokala och regionala myndigheterna har stått – och står fortfarande – i främsta ledet i kampen mot covid-19. I egenskap av den nivå som befinner sig närmast medborgarna hanterar dessa myndigheter de hälsomässiga, sociala och ekonomiska nödsituationer som påverkar deras lokalsamhällen, och de leder vårt samhälle mot en hållbar och resilient återhämtning.
6. Kommittén är övertygad om att det behövs mer samordning mellan alla förvaltningsnivåer för att säkerställa samstämmiga och effektiva insatser vid framtida kriser. Detta gäller inte bara sådana områden som upphandling av medicinsk utrustning, utan även gränsöverskridande arrangemang, stängningar av gränser och människors rörlighet, ekonomiskt stöd samt informationsdelning och prognosverksamhet som stöder bättre beredskap.
7. Kommittén är också övertygad om att frågan om att fördjupa EU:s befogenheter på hälsoområdet (artikel 168 i EUF-fördraget) i syfte att förbättra samordningen och samarbetet och möta framtida hälsohot på ett effektivt sätt bör tas upp under konferensen om Europas framtid. Det europeiska samarbetet måste stärkas, med beaktande av subsidiaritetsprincipen.
8. Kommittén upprepar att gränsregionerna har drabbats särskilt hårt av pandemin, på grund av deras belägenhet. Att åtgärderna i angränsande länder inte är entydiga medför mycket osäkerhet och besvär för invånare och företagare i gränsområden. Därför behövs fler samråd om bland annat gränsstängningar, begränsningar av den fria rörligheten för personer, ekonomiska stödåtgärder och andra regleringar. Gränsregionerna kan faktiskt fungera som testområden för en bättre europeisk strategi.
9. ReK välkomnar de åtgärder som vidtagits och de nya förslag som lagts fram av EU i samband med kampen mot covid-19 och för att stödja hela EU:s återhämtning från krisen. Deras ändamålsenlighet på fältet bör utvärderas grundligt på grundval av erfarenheterna i landsbygdsområden, städer och regioner.

10. Kommittén tar del av ReK:s barometer för regioner och städer 2020 ⁽¹⁾, som innehåller detaljerade belägg för effekterna av covid-19 på lokal och regional nivå samt konkreta exempel på bästa praxis och utmaningar som städer och regioner, inbegripet landsbygdsområden och mindre utvecklade regioner, ställts inför.

11. ReK uppmanar EU-institutionerna och de nationella regeringarna att göra de lokala och regionala myndigheterna delaktiga i utarbetandet av de nationella och europeiska återhämtnings- och resiliensplanerna inom ramen för covid-19 och eventuella framtida pandemier. Vi är övertygade om att dessa åtgärder måste ha en lokal och regional dimension för att vara ändamålsenliga.

En kris som påverkar de regionala hälso- och sjukvårdssystemen

12. Kommittén framhåller de lokala och regionala myndigheternas ansvar på folkhälsoområdet i många medlemsstater. ReK lovordar de åtgärder som kommuner, städer och regioner vidtagit för att skydda sina invånares hälsa, förvalta grundläggande hälso- och sjukvårdstjänster, stödja vårdpersonalen och investera i hälso- och sjukvårdssystemen inom sina områden, i nära samarbete med det civila samhället och andra aktörer och under mycket stora påfrestningar under denna allvarliga hälsokris.

13. När det gäller inrättandet av en framtida europeisk hälsounion och den aviserade diskussionen om befogenheter på hälsoområdet i samband med konferensen om Europas framtid är kommittén övertygad om att det är nödvändigt att göra de lokala och regionala myndigheterna delaktiga i diskussionerna om att fördjupa EU:s befogenheter på hälsoområdet i enlighet med subsidiaritetsprincipen.

14. ReK vill fästa uppmärksamheten på de rådande regionala skillnaderna i hälso- och sjukvårdssystemen och flaskhalsarna i krisberedskapen, som framhålls i ReK:s barometer för regioner och städer 2020. De nationella regeringarna och EU-institutionerna uppmanas att vidta åtgärder för att minska dessa skillnader på grundval av städernas och regionernas senaste praktiska erfarenheter. Inom den europeiska planeringsterminen bör större vikt läggas vid den synnerligen viktiga frågan om offentliga investeringar i hälso- och sjukvårdssystemen.

15. Rapporteringen på EU-nivå om hälso- och sjukvårdens resultat och data för bättre beredskap bör omfatta en lokal och regional dimension och inte enbart baseras på data på nationell nivå. Detta är särskilt viktigt för att bevara den fria rörligheten för personer, särskilt för gränsarbetare, i de områden där virusets spridning är under kontroll.

16. Kommittén efterlyser en kraftfull och förstärkt vaccinationsstrategi för EU som visar på solidaritet. Av kvalitets- och säkerhetsskäl är det viktigt att hålla ihop den EU-gemensamma leveransprocessen beträffande vaccin mot covid-19. EU bör upprätthålla och värna den inre marknaden för vacciner och skyddsutrustning. Inget land bör kunna stoppa leveranser eller underteckna egna avtal med vaccintillverkare. Det är viktigt att de avtal som undertecknas på EU-nivå är transparenta och innehåller tydliga krav beträffande vaccinleveranserna, eftersom EU lägger stora summor på utveckling och produktionsanläggningar.

17. Kommittén är övertygad om att EU måste ta itu med bristerna och minska sitt beroende av tredjeländer genom att uppmuntra medlemsstaterna och företagen att omlokalisera produktionen av vissa läkemedel, kritiska ämnen, inklusive vacciner, och skyddsutrustning till Europa för att säkerställa EU:s strategiska oberoende och öka beredskapen och motståndskraften under normala förhållanden och i en krissituation.

18. Det är absolut nödvändigt att de europeiska regionerna samlar in säkra data av hög kvalitet om befolkningens hälsa, ålder och socioekonomiska situation i syfte att identifiera utsatta grupper och underlätta en ändamålsenlig hälso- och sjukvårdspolitik. Detta måste finansieras ordentligt på ett hållbart sätt.

19. Alla nivåer kommer att behöva investera i den lokala hälso- och sjukvårdspersonalens utbildning och motståndskraft, med förstärkningar i de områden där bristerna är som störst och med budgetmässigt förankrade åtgärder.

⁽¹⁾ Europeiska regionkommittén: Barometer för regioner och städer 2020, finns på EU:s årliga regionala och lokala barometer (europa.eu).

20. Gränsöverskridande samarbete bör ingå i alla beredskapsplaner. EU måste öka solidariteten mellan sina medlemsstater och regioner och inkludera nedifrån och upp-metoder. Det krävs även samarbete på internationell nivå med de minst gynnade länderna, eftersom vi har lärt oss att det enda sättet att ta oss ur krisen är att göra det tillsammans. Gemensamma investeringar kan vara mycket ändamålsenligare, såsom tydligt framgick på hälso- och sjukvårdsområdet när regioner och länder tog över patienter över gränserna. Dessutom skulle inköp av skyddsutrustning och en gemensam strategi för kunskapsinsamling och forskning om alla frågor som rör pandemin ha gett ett betydande mervärde. Europa bör förstärka och skydda sin forskningskapacitet och sin interna produktion, såväl av vaccin som tillhörande material och utrustning i samband med denna och eventuella framtida pandemier och se till att vara självförsörjande i stället för att vara beroende av en yttre marknad.

21. Kommittén efterlyser åtgärder för att öka trovärdigheten, ansvarsskyldigheten och den ömsesidiga respekten mellan de olika förvaltningsnivåerna genom en korrekt ansvarsfördelning mellan de olika nivåerna och en god kommunikation. Bättre samordning mellan politiska nivåer, i formella och informella sammanhang, skulle kunna uppnås genom inrättandet av ändamålsenliga arbetsgrupper mellan de nationella, regionala och lokala nivåerna samt genom ordentligt stöd till lokala aktörer, både ekonomiskt och i form av ramar och riktlinjer.

22. Kommittén är fast övertygad om att det är nödvändigt att de europeiska regionerna genomför en särskild utvärdering av pandemins inverkan på befolkningens psykiska hälsa i allmänhet, särskilt bland de mest utsatta grupperna, att de ökar investeringarna i psykisk hälsovård och utformar strategier för att skydda barn och ungdomar under denna hälsokris.

Pandemins effekter på landsbygdsområden

23. Pandemin har förvärrat många av de kända problemen i landsbygdsområdena och än en gång belyst dessa regioners sårbarhet. Kommittén framhåller dock att landsbygdsområdena, och i synnerhet jordbrukarna, har haft en avgörande roll i att stärka de europeiska livmedelssystemens resiliens under pandemin, och om jordbrukarna ska kunna fortsätta att garantera rikligt med överkomliga och tillgängliga europeiska livsmedel kommer de att behöva hjälp med att begränsa nuvarande och framtida hot. Här skulle de senaste innovativa jordbruksmetoderna och den senaste innovativa jordbrukstekniken kunna spela en nyckelroll.

24. I allmänhet utformas politiken ur städernas och stadsområdenas perspektiv. Denna politik är inte alltid väl anpassad till landsbygdsområdenas olika förutsättningar, behov och möjligheter. Kommissionen uppmanas att vidta åtgärder för att bättre beakta landsbygdssammanhanget. I dagens läge riskerar den akuta krisen att leda till att återhämtningsplanen och annan EU-politik genomförs på ett sätt som gynnar städerna och storstadsområdena i högre grad. Om regionerna inte får delta i återhämtningsplanens utformning och genomförande kommer vissa behov och möjligheter för landsbygdsområdena inte att beaktas. Dessutom är det viktigt att betona att landsbygdspolitik omfattar mer än jordbrukspolitik och omfattar socialpolitik och politik för förvaltning av tjänster för landsbygdsområden, som ofta har marginell betydelse ur produktiv synvinkel men är centrala med hänsyn till miljö, landskap och skydd av den biologiska mångfalden. Större uppmärksamhet måste ägnas åt näringslivsutveckling, service, innovation, vilt- och landskapsvård och tillgänglighet på landsbygden.

25. Kommittén välkomnar kommissionens samråd om en ny långsiktig vision för landsbygdsområden. För att ta itu med de olika utmaningarna är det viktigt att kommissionen fastställer specifika mål och indikatorer för dessa utmaningar. För att undvika parallella system bör sådana mål och indikatorer vara del i uppföljningen och utvecklingen inom den regionala utvecklingen. Detta skulle göra det till ett mindre frivilligt dokument och uppmuntra medlemsstaterna och beslutsfattarna att fundera över hur dessa mål bäst kan uppnås. På grundval av rapporterna från de olika medlemsstaterna om de specifika målen och indikatorerna skulle det vara möjligt att övervaka framstegen och vid behov tillhandahålla extra budget eller stöd. Några konkreta exempel:

- Digital omställning – mål för infrastruktur för höghastighetsinternet, anpassad strategi för smarta byar/landsbygdsområden och mål för digitala färdigheter.
- Kvalitet på och tillhandahållande av hälso- och sjukvård, utbildning, kompetensutveckling och bredband.
- Uppsökande metod för socialt och miljömässigt välbefinnande, genom att aktivt upptäcka och tillgodose befolkningens behov.

26. Pandemins effekter behöver inte enbart betyda negativa konsekvenser för landsbygden. Distansarbete får troligtvis långsiktiga konsekvenser för arbetsmarknaden där både företag och anställda ser nya möjligheter att verka utanför städerna. Om landsbygden är uppkopplad genom tillgänglighet till snabbt bredband och samtidigt kan erbjuda viktig samhällsservice kan den bli än mer tillgänglig för människor att välja sin framtid i.

27. Kommittén är övertygad om att den dubbla digitala och gröna omställningen kan ge möjligheter att stödja återhämtningen på landsbygden.

28. ReK betonar den avgörande roll som kvinnor i landsbygdsområden har spelat under pandemin eftersom de har tagit ansvar för att värna om miljön och människorna. Kommissionen uppmanas därför att alltid ta hänsyn till genusperspektivet i alla politiska åtgärder för landsbygdsområden.

29. I snabbt föränderliga situationer blir bristen på information för att möjliggöra välgrundade beslut ännu tydligare. Utbyte av data mellan regioner och medlemsstater kan bidra till att man tar itu med denna utmaning. För att möjliggöra detta måste viss teknik och infrastruktur införas. Plattformar för datadelning kan bidra till att snabbt göra data tillgängliga. Befintliga system kan anpassas på grundval av ny information. Detta gäller hälso- och sjukvårdssektorn, men är också mycket värdefullt för andra system som i hög grad påverkades av logistiska utmaningar, förändringar i arbetskraften osv. Det är absolut nödvändigt att skapa nya former av samordning i leveranskedjorna (material, naturresurser, avfallshantering osv.), återuppbbygga den jordbruksbaserade livsmedelskedjan och utveckla mer cirkulära och sammanlänkade tänkesätt.

30. Flexibiliteten att använda outnyttjade Ejflu-medel för att ta itu med covid-19-relaterade likviditetsproblem för jordbrukare och små och medelstora företag i landsbygdsområden gynnade medlemsstater som hade en låg utnyttjandegrad av dessa medel, medan de medlemsstater som redan hade använt sina tilldelade medel inte kunde dra nytta av denna åtgärd⁽²⁾.

31. ReK rekommenderar investeringar i att stärka resiliensen i jordbruks- och livsmedelsförsörjningskedjorna, både lokala och globala, med fokus på hållbar produktion, cirkulära kedjor och om möjligt bevarande av det lokala värdet. Ur ett resiliensperspektiv förefaller det lovande att betona mångfald bland leverantörer och kunder samt skapa buffertar och reserver och redundans i försörjningskedjorna, men de kan också vara kostsamma åtgärder för enskilda företag.

32. Pandemin kan ses som en möjlighet att påskynda den gröna omställningen i våra landsbygdsområden, till exempel genom att genomföra lokala eller regionala livsmedelssystem och att snabbare nå de kvantitativa målen i från jord till bord-strategin samt, mer generellt, målen i den europeiska gröna given, förutsatt att detta inte står i vägen för europeiska jordbrukares och företags ekonomiska trygghet.

33. Kommissionen föreslår att man ska bedöma livsmedelssystemets resiliens och utarbeta en beredskapsplan för att trygga livsmedelsförsörjningen och livsmedelstryggheten i kristider. Genom planen inrättas en insatsmekanism för livsmedelskriser som samordnas av kommissionen och involverar medlemsstaterna. Den kommer att omfatta olika frågor (t.ex. jordbruk, fiske, livsmedelssäkerhet, arbetstagarna, hälso- och sjukvård, transporter, alternativa energikällor och odling av energigrödor), beroende på krisens karaktär. Det kommer att vara viktigt att se till att lokala och regionala myndigheter i landsbygdsområden också kan bidra till denna mekanism.

34. ReK stöder skapandet av nya möjligheter för medborgardeltagande, tillsammans med organisationer inom den offentliga och den privata sektorn, och en starkare roll för lokalsamhällena i gemensamt skapande som syftar till att utveckla lösningar på aktuella problem i stads- och landsbygdsområden, till exempel genom att skapa gemensamma landsbygds- och stadsresurser.

35. Kommittén framhäver den roll som de sociala nät och den delningsekonomi som har vuxit fram i landsbygdssamhällen och mellan landsbygd och stad har spelat under pandemin.

⁽²⁾ Ibid.

36. Kommittén är övertygad om att det för att hantera utmaningarna i samband med covid-19-krisen på landsbygden vore ändamålsenligt att stödja och förstärka Leader-initiativet och att i alla medlemsstater fästa uppmärksamhet vid utvecklingen av relevant samhälls- och företagsverksamhet, att frångå den snäva inriktningen på jordbruk och att utforska konceptet smarta byar som ett sätt att möjliggöra större flexibilitet. Det finns ett behov av att anpassa de administrativa kraven så att frivilligarbetare eller grupper av invånare också kan delta i programmet. En flexiblere nedifrån och upp-strategi kommer också att behövas för att hitta en balans mellan att tillgodose lokalbefolkningens behov på kort sikt och att införa innovation på lokal nivå. Detta kan till exempel ske genom att de lokala aktionsgrupperna kopplas till nätverk av innovatörer.

37. Det är uppenbart att en ändamålsenlig reserv för kriser i jordbrukssektorn är en viktig del av verktygslådan för att hantera eventuella framtida pandemikriser, och den måste finansieras ordentligt på ett hållbart sätt.

38. De lokala och regionala myndigheterna, inbegripet i de yttersta randområdena, bör göras delaktiga i inrättandet av de nya EU-instrumenten, såsom Next Generation EU-återhämtningsplanerna och den insatsmekanism för livsmedelskriser som kommissionen föreslår i från jord till bord-strategin.

39. Instrumentet med operativa grupper inom EIP-AGRI är ett bra verktyg för att stödja innovation inom jordbruket. En liknande mekanism bör läggas fram för att stimulera innovation på landsbygden även utanför jordbrukssektorn. Denna strategi bör omfatta alla berörda aktörer med kunskap och sakkunskap om en specifik utmaning på landsbygden och stödja inrättandet av nätverk av kunskapsförmedlare för innovation i landsbygdsområden, till exempel i frågor såsom hälso- och sjukvård eller utbildning.

40. Kommittén framhåller den regionala nivåns betydelse när det gäller att fastställa de kritiska punkterna i livsmedelssystemen i syfte att förbättra förståelsen av de lokala livsmedelssystemen för att bättre utnyttja de lokala aktörernas kapacitet. Man måste betrakta de lokala livsmedelssystemen ur ett helhetsperspektiv och inte bara inrikta sig på korta leveranskedjor utan även göra den storskaliga detaljhandeln delaktig, t.ex. genom att uppmuntra stormarknader att dela information och data om livsmedel med ursprung både inom och utanför regionen. Det är nödvändigt att utarbeta lokala livsmedelsstrategier och utnyttja krisen som ett tillfälle att förändra produktionsprocesserna på ett hållbarare sätt. ReK stöder åtgärder för att flytta livsmedelsproduktionen närmare lokalområdena och göra städer och landsbygdsområden delaktiga i livsmedelsstyrningen.

Rekommendationer om kommissionens ordningar för landsbygdsstöd under krisen

41. EU har möjliggjort stöd från de nationella regeringarna på två sätt. För det första skapades ett nytt instrument, Sure, för att tillhandahålla upp till 100 miljarder euro i lån till länderna, med stöd av garantier från medlemsstaterna. Jordbrukare, livsmedelsbearbetningsföretag och andra företag på landsbygden, t.ex. inom hotell- och restaurangbranschen, har dragit nytta av dessa system, som gör att arbetstagarna får en inkomst och att företagen behåller sin personal. För det andra lättade man på villkoren och tröskelvärdena för medlemsstaternas beviljande av statligt stöd till berörda företag. Det sistnämnda var viktigast, eftersom det gjorde det möjligt att ge jordbrukare och fiskare flera miljarder euro i stöd under pandemin.

42. Att underlätta rörligheten för säsongsarbetare och jordbruksvaror över gränserna var de två direkta åtgärder som vidtogs på EU-nivå för att undvika störningar i jordbruks- och livsmedelsförsörjningskedjorna. För att garantera livsmedelssäkerheten i Europa skulle det på lång sikt vara effektivare att utveckla ett territoriellt livsmedelssystem. Det kan bli nödvändigt att se över konkurrensreglerna för att korta och lokala livsmedelsförsörjningskedjor ska kunna utvecklas.

43. Landsbygdspolitiken bör erkännas som ett eget politikområde vid sidan av jordbrukspolitiken, och bör tydligt samordnas och integreras i regionalpolitiken. Landsbygdens utveckling rör mer än jordbruksföretagande och skötsel av jordbruksmarker. Det handlar om åtgärder för att stödja det bredare näringslivets utveckling, besöksnäring, service på landsbygden, bredbandsutbyggnad, tillgänglighet och kommunikationer, som bör vara centrala delar i en sådan politik.

44. Man bör undersöka åtgärder för att öka flexibiliteten i EU:s budget. Till exempel skulle det samlade marginalinstrumentet bli mer användbart om man avskaffade kravet på att de belopp som mobiliseras utöver respektive årliga tak måste räknas av mot motsvarande marginal för innevarande eller kommande år. Ett annat alternativ skulle vara att öka den högsta tillåtna storleken på flexibilitetsmekanismen.

45. Det är uppenbart att en ändamålsenlig reserv för kriser i jordbrukssektorn är en viktig del av verktygslådan för att hantera eventuella framtida pandemikriser, och den måste finansieras ordentligt på ett hållbart sätt.

46. Ett centralt inslag i EU:s insatser i samband med covid-19-krisen var att möjliggöra nationella insatser. Detta gjordes genom flexibilitet i konkurrensreglerna, och i synnerhet reglerna för statligt stöd. Flexibilitet i reglerna för statligt stöd spelade en avgörande roll för att fastställa myndigheternas handlingsutrymme att stödja företag och hushåll och därmed deras förmåga att dämpa effekterna av den rådande pandemin. Stödet från de nationella regeringarna bör övervakas noggrant för att förebygga snedvridningar mellan medlemsstaterna.

47. Det bör finnas en mekanism för att föra politiska dialoger i medlemsstaterna mellan alla berörda aktörer (bland annat, men inte begränsat till, de regionala myndigheterna, näringslivet och det civila samhället). Särskilt för de lokala och regionala myndigheterna är det viktigt att deras investeringsbehov, även på landsbygden, till fullo återspeglas i medlemsstaternas återhämtningsplaner.

48. ReK rekommenderar investeringar i att stärka resiliensen i jordbruks- och livsmedelsförsörjningskedjorna, både lokala och globala. Ur ett resiliensperspektiv är det nödvändigt att reglera marknaderna, stärka jordbrukarnas ställning gentemot andra aktörer inom sektorn, ändra de internationella reglerna för handel med jordbruksprodukter för att främja större rättvisa och solidaritet i handelsförbindelserna samt utveckla territoriella livsmedelssystem.

Oförutsedda påfrestningar på de lokala och regionala offentliga finanserna

49. Genomförandet av de olika krisåtgärderna har haft en dramatisk inverkan på de offentliga finanserna och de lokala och regionala ekonomierna, organisationen av offentliga tjänster och de lokala och regionala myndigheternas verksamhet både på kort och på lång sikt. Samtidigt står de lokala och regionala myndigheterna inför en ökad efterfrågan på hälso- och sjukvård samt sanitära och sociala tjänster för medborgarna, kollektivtrafik, utbildning och andra offentliga tjänster, liksom på ekonomiska incitament för lokala företag och på att åtgärder för hållbarhet och klimatneutralitet ska genomföras.

50. Kommittén efterlyser ökade resurser för de lokala och regionala myndigheterna från centralregeringarna och EU för att stärka deras hälso- och sjukvårdssystem och krisberedskap nu och på lång sikt.

51. Företag på landsbygden behöver tillgång till lån och ägarkapital. Bankerna lämnar landsbygden i takt med att fysiska kontor omvandlas till digitala. EU kan genom satsningar på riskkapital säkra tillgängligheten, så att företag på landsbygden kan ha samma chans att utvecklas som i mer tätbefolkade områden.

52. ReK uppmanar EU-institutionerna att se till att det råder tillräcklig klarhet om samspelet mellan de olika nya finansierings- och stödmekanismerna, bl.a. faciliteten för återhämtning och resiliens, och befintliga nationella system och EU-system, för att undvika ytterligare komplexitet och potentiellt låga utnyttjandegrader på lokal och regional nivå⁽³⁾. Medlemsstaterna och kommissionen uppmanas att på ett bättre sätt involvera de lokala och regionala nivåerna i den övergripande återhämtningsinsatsen. Deras roll i första ledet mot pandemin, i offentliga investeringar och i den dubbla omställningen måste ingå i den centrala återhämtningsplanen.

53. Kommittén framhåller slutsatserna i sin nyligen framlagda genomföranderapport om statligt stöd. De nuvarande regionalstödskartorna och den rådande ramen fångar inte i tillräcklig utsträckning upp den verkliga situationen i EU:s regioner på grund av de nya utmaningar som covid-19-pandemin och dess kort- och medellångsiktiga ekonomiska effekter medför. Erfarenheterna på fältet visar på ett behov av flexibla strategier och instrument för att hjälpa de offentliga myndigheterna att på ett ändamålsenligt sätt hantera effekterna på regional och lokal nivå.

54. De sociala investeringarna bör stärkas som en nyckelprioritering för en rättvis och jämlik återhämtning för alla, med tonvikt på tillgänglig social infrastruktur och tillgängliga sociala tjänster på lokal och regional nivå för att öka den ekonomiska, sociala och territoriella sammanhållningen, med rätt policymix och finansiella resurser för att genomföra den europeiska pelaren för sociala rättigheter och agendan för målen för hållbar utveckling. Det finns också ett behov av att ytterligare främja digitalisering och social innovation i detta sammanhang.

⁽³⁾ Europeiska regionkommittén: Barometer för regioner och städer 2020, finns på EU:s årliga regionala och lokala barometer (europa.eu).

55. EU:s återhämtningsplan bör inriktas på en miljövänlig och hållbar utveckling, som är så viktig för både människor och miljö och som kommer att leda till en återhämtning till det nya normala. Pandemin visade på behovet av mer grön infrastruktur, klimatvänlig mobilitet och hållbar turism.

Rekommendationer beträffande reglerna för statligt stöd

56. I vissa medlemsstater innebär massivt statligt stöd ökande offentliga underskott och offentliga skuldnivåer i en tid av krympande skatteintäkter och högre utbetalningar av arbetslöshetsersättning, något som kan visa sig vara särskilt riskfyllt i synnerhet för de medlemsstater som drabbats särskilt hårt av pandemin och som också råkar vara de största ekonomierna i euroområdet. Samtidigt kan rädslan för stigande skuldnivåer leda till att vissa medlemsstater skjuter upp investeringar eller utgifter i sektorer som är avgörande för återhämtningen, vilket med största sannolikhet också kommer att leda till ökade ekonomiska skillnader på den inre marknaden.

57. Överdrivna och mycket stränga regler och villkor för kommissionens kontroll kan begränsa de offentliga myndigheternas förmåga att faktiskt fullgöra sin roll i alla dessa uppdrag, samtidigt som en mycket bred flexibilitet i fråga om statligt stöd riskerar att leda till att de regionala ojämlikheterna inom EU ökar ytterligare. Det verkar som om den nya verkligheten efter coronapandemin tvingar alla berörda parter att omdefiniera den rätta balansen mellan de två gränserna.

58. ReK välkomnar förlängningen av den tillfälliga ramen för statligt stöd till december 2021. Om ett nytt utbrott eller ett återinförande av restriktiva nedstängningsåtgärder skulle äga rum efter sommaren kommer den ekonomiska skadan att bli mycket större och det tillfälliga exceptionella stödet kommer att bli ännu mer nödvändigt och behövas under längre tid för att förhindra att i grunden sunda företag går i konkurs. En förlängning av den tillfälliga ramen fram till slutet av coronapandemin skulle därför vara något att eftersträva, särskilt när det gäller de regioner som har drabbats hårdast av krisen.

59. Kommittén betonar behovet av att anpassa olika regler. Det noteras till exempel att det utöver den senaste ändringen av den allmänna gruppundantagsförordningen när det gäller företag i svårigheter behövs ett mer flexibelt kriterium för företag i svårigheter, särskilt för uppstartsföretag och expanderande företag, som ofta har regelbundna finansieringsomgångar och därmed tekniskt blir företag i svårigheter, även när de i grunden är sunda och snabbväxande företag. Det är därför angeläget med större flexibilitet när det gäller ordningen för stöd av mindre betydelse, samtidigt som det vore önskvärt att komplettera tillämpningsområdet för kommissionens förordning (EU) nr 651/2014⁽⁴⁾ genom att utöver stöd för att avhjälpa skador som orsakats av naturkatastrofer (artikel 50) även tillhandahålla stöd för att avhjälpa skador som orsakats av pandemier. En "anpassning" av reglerna om ackumulering skulle vara användbar, eftersom man, under sådana omständigheter som de rådande, måste tillåta ackumulering av stöd som omfattas av ordningen för stöd av mindre betydelse eller enligt den allmänna gruppundantagsförordningen med stöd som beviljats enligt den tillfälliga ramen, med beaktande av stödnivån, även beträffande dessa stödberättigande kostnader.

60. Kommittén förespråkar att bevisbördan flyttas på ett sådant sätt att klaganden och/eller kommissionen måste visa att en lokal tjänst utgör ett hot mot handeln inom gemenskapen. Man menar att om bevisbördan låg hos kommissionen skulle det öka rättssäkerheten och lokala beslutsfattarens vilja att agera samt minska antalet klagomål. Det hävdas att det finns ett akut behov av att ändra den nuvarande situationen, då ett damoklessvärd när det gäller återkrav av medel hänger över ett stort antal åtgärder, eftersom enskilda stödmottagare inte kan lägga fram omfattande bevis. I detta sammanhang skulle det också kunna vara lämpligt att utvidga kriteriet avseende skada på handeln eller att precisera begreppet "lokal".

61. Regionerna och städerna står inför en ny verklighet som präglas av de socioekonomiska utmaningar som coronapandemin ger upphov till. Denna nya verklighet förutsätter mer flexibla politiska strategier och instrument som hjälper de offentliga myndigheterna att hantera effekterna på regional och lokal nivå på ett ändamålsenligt sätt. Mot bakgrund av detta fångar de nuvarande regionalstödskartorna (programperioden 2014–2020) inte i tillräcklig utsträckning upp den verkliga situationen i EU:s regioner på grund av de nya utmaningar som covid-19-pandemin och dess kort- och medellångsiktiga ekonomiska effekter medför. På liknande sätt bör den totala regionalstödsberättigade befolkningsandel, de högsta tillåtna stödnivåer och den typ av investeringar som föreskrivs i ramen för statligt regionalstöd ökas/breddas för att möta de nya socioekonomiska utmaningarna i EU:s regioner till följd av pandemin.

⁽⁴⁾ Kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av stöd förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget (EUT L 187, 26.6.2014, s. 1).

62. De regionalstödskartor som ska antas före utgången av år 2021 kommer att bygga på statistiska uppgifter från perioden före 2020, vilket innebär att den ekonomiska återhämtningen i de mest missgynnade regionerna kan försvåras till dess att halvtidsutvärderingen antas 2024. Eftersom kartorna kommer att bygga på statistiska uppgifter från perioden före 2020 kommer de inte att ge en korrekt bild av den ekonomiska situationen i regionerna i punkterna a och c. Detta kan försvåra dessa regioners ekonomiska återhämtning om den högsta tillåtna stödnivån sänks eller om vissa begränsningar fastställs för beviljandet av stöd till stora företag till följd av att klassificeringen av vissa regioner har ändrats. Kommittén uppmanar därför kommissionen att ta hänsyn till detta och vidta åtgärder utöver halvtidsöversynen 2024, så att de mest missgynnade regionerna i punkterna a och c inte blir lidande av den ändrade klassificeringen, vilket skulle försvåra deras ekonomiska återhämtning.

63. ReK erkänner behovet av att bedöma pandemins effekter på regional nivå i syfte att återspegla detta i regionalstödskartorna genom en halvtidsöversyn 2024. På liknande sätt måste ökad ekonomisk ojämlikhet och orättvis fördelning av fördelarna med den inre marknaden till följd av asymmetriska statliga ingripanden i EU också bedömas mot bakgrund av risken för att vissa medborgare/medlemsstater inte längre stöder en inre marknad vars fördelar fördelas orättvist. Det vore därför lämpligt om kommissionen, som har tillsyn över dessa åtgärder och beloppen, gjorde en analys av deras inverkan på den inre marknaden och på de regionala ojämlikheterna. Detta kommer att ligga till grund för beslutsfattandet och säkerställa en bättre inriktning av all relevant EU-politik på EU-territoriernas särskilda behov.

64. Kommittén anser att de allmänna principerna för statligt stöd, såsom stimulanseffekten, inte får hindra genomförandet av EU:s återhämtningsfonder. I detta sammanhang uppmanar ReK kommissionen att se till att stimulanseffekten uppfylls om stödet leder till ett eller flera av följande resultat: en betydlig ökning av projektets eller verksamhetens omfattning, en betydlig ökning av projektets eller verksamhetens geografiska täckning, en betydlig ökning av det belopp som stödmottagaren investerar i projektet, eller att projektet eller verksamheten genomförs betydligt snabbare.

65. Tillämpningen av reglerna för statligt stöd är i sig tätt knuten till användningen av de sammanhållningspolitiska instrumenten. Det har också rekommenderats att användningen av de förenklade kostnadsalternativ som det hänvisas till i gruppundantagsförordningen ska införlivas även i riktlinjerna för regionalstöd och inte begränsas till enbart verksamhet som medfinansieras genom ESI-fonderna. Dessa bestämmelser innebär en intressant kompromiss mellan den nödvändiga övervakningen av de offentliga medlen och en rimlig och tillgänglig administrativ börda. Dessutom har det konstaterats att bestämmelserna om omlokalisering, särskilt de som rör sammanhållningspolitiken, inte är tillräckligt definierade och är otydliga. Ett förslag om att undantag beträffande statligt stöd ska beviljas omedelbart i samband med godkännandet av operativa program bekräftar de nära kopplingarna mellan de konkurrens- och de sammanhållningspolitiska reglerna.

Stöd till den digitala omställningen i landsbygdsområden

66. Kommittén tar del av slutsatserna i ReK:s barometer för regioner och städer 2020 ⁽⁷⁾ om att de nya digitala lösningar som lokala och regionala myndigheter antagit som svar på covid-19-krisen skulle kunna stärka den pågående digitala omställningen, men också riskerar att förvärpa den "digitala klyftan", även mellan landsbygds- och stadsområden.

67. Kommittén påpekar att landsbygdsområdenas framtid är beroende av att de utrustas med tillräckliga grundläggande tjänster och infrastrukturer, och naturligtvis av att den digitala klyftan överbryggas. Omställningen till en hållbar och klimatneutral ekonomi och ett hållbart och klimatneutralt samhälle är av avgörande betydelse. Hållbara resurseffektiva affärsmodeller med fokus på cirkulär ekonomi samt ökad användning av biobaserade material öppnar för nya möjligheter som måste utnyttjas genom EU-instrument.

68. ReK efterlyser politik och medel som stöder en hög digital konnektivitet för alla EU:s regioner och lokala myndigheter, även landsbygdsområden, för att se till att människor och företag kan anpassa sig till krisen och det föränderliga arbetslivet. En ökad användning av distansarbete kan leda till demografiska och ekonomiska omställningar från städerna till tätortsnära områden eller landsbygdsområden. En sådan omställning skulle dock endast vara möjlig om hållbara länkar som möjliggör rörlighet mellan landsbygdsområden, tätortsnära områden och stadsområden utvecklades.

⁽⁷⁾ Europeiska regionkommittén: Barometer för regioner och städer 2020, finns på EU:s årliga regionala och lokala barometer (europa.eu).

69. Kommittén efterlyser investeringar i tillhandahållandet av höghastighetsinternet överallt, med särskild uppmärksamhet på landsbygdsområden och mindre utvecklade områden. Dessutom kommer det att vara viktigt att utveckla strategier för att förse hushåll (på landsbygden) med nödvändig överkomlig och lämplig datorutrustning. En mycket specifik åtgärd skulle kunna vara att EU ger företag incitament att donera datorutrustning till människor. Det är nödvändigt att fastställa specifika mål för landsbygdsområden när det gäller tillhandahållande av bredband, datorutrustning och färdigheter. Den aktuella Desi-rapporten (index för digital ekonomi och digitalt samhälle) bör innehålla denna information.

70. ReK framhåller behovet av digital utbildning som riktar sig till människor som behöver bättre digitala färdigheter, med beaktande av olika åldersgrupper, inkomstnivåer och särskilda målgrupper såsom jordbrukare. Skolor och andra centrum för samlevnad och sociala relationer kan spela en viktig roll i digitaliseringsprojekt (för alla åldersgrupper), liksom andra organ och företag.

71. I programmet för ett digitalt Europa, med dess nätverk av europeiska digitala innovationsknutpunkter, bör man ägna särskild uppmärksamhet åt landsbygdsområdenas behov och erbjuda anpassade tjänster genom plattformar som har en grundlig förståelse av deras specifika behov, med en nära koppling till lokalsamhällena.

72. När det gäller de flexibilitetsåtgärder som EU infört i samband med genomförandet av ESI-fonderna för att bidra till att hantera krisen, framhåller ReK att en faktisk minskning av struktur- och sammanhållningsmedlen till landsbygdsområden har observerats i många medlemsstater. Möjligheten att öka EU:s medfinansieringssats hade den negativa effekten att de totala överföringarna till landsbygdsområden minskade, eftersom den gjorde det möjligt att minska den nationella medfinansieringen.

Välbefinnande, fattigdom och livskvalitet

73. Det finns olika faktorer som påverkar fattigdom och välbefinnande i städer och i landsbygdsområden. Strategin för att ta itu med problemen bygger ofta på förhållandena i städer. Dessutom finns det inte mycket jämförande forskning om de olika aspekterna av välbefinnande, vilket gör det svårt att anpassa strategin till ett landsbygdssammanhang.

74. Kommittén framhåller behovet av att investera i (jämförande) forskning om välbefinnande, fattigdom och livskvalitet på landsbygden för att få större insikt i de särskilda utmaningar som landsbygdsområden står inför.

75. Frivilligarbetare är centrala för livskvalitet och välbefinnande och har spelat en viktig roll i hanteringen av covid-19-krisen. Frivilligarbetare och frivilligorganisationer är ofta organiserade på en mycket lokal nivå, i bostadsområden eller på en gata. Denna närhet har gjort att de har kunnat hjälpa till vid behov genom att informera människor om åtgärder eller genom att förse dem med livsmedel och/eller social omsorg samt hälso- och sjukvård. De lokala och regionala myndigheterna bör utnyttja dessa befintliga frivillignätverk för att hitta nya sätt att nå ut till människor som drabbas av fattigdom eller som har problem som rör välbefinnandet. För att frigöra dessa frivilligorganisationers potential skulle EU-fonderna kunna tillåta ett annat slags medfinansiering för dessa organisationer. Till exempel skulle det bli lättare för dessa organisationer att ansöka om EU-finansiering om man tillät att frivilligarbetade timmar användes som medfinansiering.

76. Alla förvaltningsnivåer måste medvetet utarbeta en kommunikationsstrategi för att se till att människorna förstår de rådande riskerna och hjälpa dem att anta korrekta beteenden. Samstämmiga budskap, tillförlitliga och tillgängliga informationskällor och bra visuellt material är viktiga aspekter av denna strategi. Man måste utbilda team av kommunikatörer som kan nå människorna direkt och utbilda tjänstemän och experter i kommunikation. ReK betonar behovet av att erkänna de lokala myndigheternas roll i denna kommunikationsstrategi. De kan bidra till att skapa en bro mellan beslutsfattarna, experterna och allmänheten.

77. ReK betonar vikten av att övervaka respekten för subsidiaritetsprincipen. Nödåtgärder får inte leda till att de nationella regeringarna centraliserar befogenheter och därmed begränsar de nationella parlamentens och de lokala och regionala myndigheternas roll.

78. Vissa utsatta arbetstagare, såsom arbetstagare inom digitala plattformar, bud och chaufförer, liksom arbetstagare som vårdar och hjälper omsorgsbehövande personer, är oumbärliga för vår ekonomi och bör ges större erkännande i vårt samhälle. Dessutom måste personer som distansarbetar garanteras rätten att inte vara uppkopplad.

79. Krisen beräknas ha lett till ungefär 900 000 ytterligare arbetslösa under sina tre första månader, enligt uppgifter från Eurostat. Därför måste EU:s återhämtningsinsatser ha en stark social dimension för att man ska kunna skydda de sociala trygghetssystemen, trygga arbetstagarnas arbetstillfällen och undvika ogrundade uppsägningar.

80. Kommittén framhåller att krisen har förvärrat ojämlikheten mellan könen och det könsrelaterade våldet. Fallen av våld i hemmet ökade med en tredjedel i vissa EU-länder efter nedstängningen. Dessutom har covid-19-krisen en tydlig jämställdhetsdimension. Samtidigt har pandemin förvärrat den befintliga ojämlikheten, marginaliseringen och diskrimineringen i Europa samt förstärkt den strukturella rasismen. Pandemin har dessutom haft en negativ inverkan på de mest utsatta grupperna, inbegripet äldre och personer med funktionsnedsättning.

81. Städerna, regionerna och EU:s ledare kan bygga ett starkare socialt Europa genom att arbeta tillsammans i ett förnyat strategiskt partnerskap. Det finns dessutom en stor potential för återuppbyggnad ("förenande av krafter") i just samarbetet mellan städer och landsbygd.

82. De sociala investeringarna bör stärkas som en nyckelprioritering för en rättvis återhämtning för alla. Vi har möjlighet att göra mer än att bara tillfälligt avhjälpa pandemikrisens effekter och börja om där vi slutade. Vi kan återuppbygga till det bättre. Vi bör se till att alla européer har tillgång till överkomlig hälso- och sjukvård av god kvalitet. Vi bör skapa fler högkvalitativa arbetstillfällen med rimliga arbetsvillkor, mer inkluderande utbildningsvägar och kompetensutveckling, säkerställa anständiga bostäder till rimliga priser samt ge aktivt stöd till de mest utsatta och lika möjligheter för alla. För detta behöver vi betydande investeringar i social infrastruktur och sociala tjänster på lokal och regional nivå, med rätt policymix och finansiella resurser för att genomföra den europeiska pelaren för sociala rättigheter och agendan för målen för hållbar utveckling.

83. Kommittén framhåller behovet av en gränsöverskridande strategi om och gränsöverskridande samordning av kommunikation, åtgärder och återhämtning. Solidariteten mellan lokala och regionala myndigheter över statsgränserna har stärkts på ett påfallande sätt (genom delning av medicinsk utrustning, välgörenhetsinsatser osv.). Samtidigt har vanliga människors uppfattning om den andra sidan av gränsen blivit misstänksam eller ängslig på grund av de olika och ibland alierande åtgärderna på nationell nivå. Även vid en så stark integration som i Beneluxstaterna och Nordiska rådets stater har det uppstått många konflikter och det kommer att ta tid att återställa förtroendet.

84. Öppenhet är en grundläggande fråga i en krissituation: medborgarna behöver veta vem som ansvarar för vad. På vissa sätt har pandemin djupt påverkat det sätt på vilket politiken utformas. ReK konstaterar att den övergripande kvaliteten på en demokrati kan bedömas i en sådan pandemi.

85. Kommittén vill fästa uppmärksamheten på att god kommunikation kräver att man talar folkets språk. Detta språk är inte bara en fråga om ord, utan handlar också om hur människor uttrycker sig och kan förstå budskap, kulturella skillnader och åsikter. Kommunikation till vaccinationsmotståndare utgör en särskild utmaning i detta avseende, precis som att vederlägga falska nyheter.

86. Krisen har om något visat oss att alla människor i hela världen är ömsesidigt beroende av varandra och att det är viktigt att ha de verkliga problemen i nära åtanke så att den lokala och den globala sfären samverkar. Vi har lärt oss att vi står inför en global kris som kräver ett globalt och solidariskt svar. Detta innebär att det krävs ett ökat internationellt samarbete för att bidra till att tillgodose även de fattigare regionernas behov och på så vis undvika att viruset sprids fritt, med risken för att farligare mutationer uppstår. Det står nu klart att våra regioners och städers decentraliserade samarbete har varit ett ytterst effektivt instrument inom ramen för Europas internationella samarbete för att bidra till att lösa de mest missgynnade områdenas utmaningar när det gäller att garantera allmän tillgång till offentliga tjänster av god kvalitet, som är absolut nödvändiga för att uppnå slutmålet, det vill säga att vi tillsammans tar oss ur denna världsomfattande kris.

Bryssel den 7 maj 2021.

Apostolos TZITZIKOSTAS

Europeiska regionkommitténs
ordförande